

Lesława Korenowska

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

 lesława.korenowska@up.krakow.pl • <https://orcid.org/0000-0003-1372-0667>

POLSKA A UKRAINA W 2022 ROKU

Ukraińcy i Polacy mają długą i bogatą wspólną historię. Dzięki czynnikom społecznym kształtowały się stosunki sąsiadujących narodów, a w świadomości znalazły swój wizerunek stereotypy zarówno Polaka, jak i Ukraińca. Zagłębując się w głąb historii, możemy stwierdzić, że stereotypy etniczne powstały pod wpływem mitologicznego światopoglądu narodu oraz wskutek określonego doświadczenia historycznego.

W poszukiwaniu kontekstu dla współczesnego wizerunku Ukrainy i Ukraińców w oczach Polaków trzeba sięgnąć do historii. W Polsce często myśli się o sąsiadujących narodach w kontekście historycznym. Dotyczy to szczególnie Ukraińców, z którymi Polacy przez wiele stuleci żyli w jednym państwie. Być może ten właśnie fakt był powodem traktowania Ukraińców protekcjonalnie, z wyższością, w połączeniu ze stanowczym brakiem akceptacji dla ujawniających się w różnym czasie ukraińskich dążeń niepodległościowych. Było tak nawet w XIX wieku, gdy pozbawieni swojego państwa Polacy poszukiwali sojuszników w walce o jego odrodzenie. W polskiej myśli politycznej pojawiła się wtedy idea współpracy polsko-ukraińskiej, jednak dyskusję nad przyszłym kształtem Rzeczypospolitej zdominowały koncepcje inkorporacyjnego, a nie federacyjnego połączenia Polski i Ukrainy. Idea braterstwa przерodziła się więc w negację odrębności narodowej Ukraińców i ich prawa do własnego państwa¹.

Jak wiadomo, w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku jednym z ważnych ośrodków krystalizacji świadomości narodowej Ukraińców była Galicja Wschodnia, gdzie Polacy i Ukraińcy mieszkali obok siebie². Bez wątpienia,

---

1 Й. Конечна, *Польща. Україна. Взаємний образ*, Варшава 2001, s. 17–56; J.-P. Leyens, *Stereotypes and social cognition*, London 1994, s. 24–36; Гаврилюк С., *Культурний аспект у формуванні і подоланні українсько-польських стереотипів*, [w:] *Стереотипи народowości на пограниччі*, red. W. Bonusiak, Rzeszów 2002, s. 63–71.

2 Por. A. Krawczuk, *Nowe profile ukraińskiego stereotypu Polaka (na podstawie ankietowania studentów*

ogromny wpływ na poczucie tożsamości narodowej naszych wschodnich sąsiadów miały niektóre sposoby i metody działania polskich działaczy politycznych, społecznych oraz kulturowych. De facto pojawiła się ambiwalencja ukraińskiego nastawienia do Polaków. Nie skupiając się na negatywnych cechach, które oba narody przypisywały sobie nawzajem w ciągu dłuższego czasu, ważniejsze jest to, by naświetlić te pozytywne. Jak zaznacza polski badacz stosunków polsko-ukraińskich, Henryk Pietrzak:

Trzeba przyznać, że w latach dziewięćdziesiątych pojawiły się oznaki zainteresowania (ze strony ukraińskiej) sprawami polskimi i ogólny wzrost sympatii do Polski i Polaków. Przypuszczalnie wiąże się to z ogólnym zwrotem polityki ukraińskiej i świadomością, że droga do Europy wiedzie przez Polskę³.

Ukraiński stereotyp Polaka zaczął ulegać zmianom w okresie istnienia niepodległej Ukrainy. Sprzyjało temu nawiązywanie i podtrzymywanie kontaktów międzypaństwowych, a w jeszcze większym stopniu osobiste doświadczenia Ukraińców odwiedzających Polskę. Dzisiejsze obserwacje różnych zachowań młodego pokolenia Ukraińców (zwłaszcza młodzieży akademickiej) i analiza wypowiedzianych przez młode osoby sądów o świecie pozwalają na postawienie tezy o zachodzeniu istotnych zmian w ukraińskim stereotypie Polaka. Coraz mniej miejsca zajmują w nim negatywy⁴.

Mudryj uważa, że przyczyny zmian są związane z polsko-ukraińskimi konfliktami XX wieku⁵. Oczywiście za ważne należy uważać wydarzenia, które zaczęły się z wyjazdów do Polski, spotkań, rozmów, studiów na polskich uczelniach. Innymi słowy, perspektywa ukraińskiego studenta odkryła – i wciąż odkrywa – nowe oblicza Polaka.

Oprócz tego nie można pominąć roli czynnika religijnego. Jak wiadomo, Ukraińcy są chrześcijanami obrządku wschodniego, czyli prawosławnymi lub grekokatolikami, Polacy natomiast w większości są rzymokatolikami. Te różnice obrzędowe spowodowały niejaki podział na gruncie konfesyjnym. Przytoczę tezę polskiego badacza Grzegorza Babińskiego: „Na Ukrainie Kościół rzymskokatolicki pojmowany był jako polski. Dla tego katolik był często utożsamiany z Polakiem”⁶. Polak był odbierany nie jako człowiek niewierzący, nie jako

lwowskich), „Postscriptum Polonistyczne” 1 (2008) nr 1, s. 148.

3 H. Pietrzak, *Stereotypy polsko-ukraińskie i sposoby ich przezwyciężania*, [w:] *Polska, Niemcy, Ukraina w Europie. Narodowe identyfikacje i europejskie integracje w przededniu XXI wieku*, red. W. Bonusiak, Rzeszów 2000, s. 198.

4 Por. A. Krawczuk, *Nowe profile ukraińskiego stereotypu...*, dz. cyt., s. 149–150.

5 М. Мудрий, *Образ поляка (Польщі) та німця (Німеччини) в сучасних українських шкільних підручниках з історії*, [w:] *Polska-Niemcy-Ukraina w Europie...*, dz. cyt., s. 139–144.

6 G. Babiński, *Pogranicze polsko-ukraińskie. Etniczność, zróżnicowanie religijne, tożsamość*, Kraków 1997,

muzułmanin, lecz jako taki człowiek, którego wiara jest nie taka, jaka ma być. Andrij Portnow wyraził opinię, że właśnie ta inność nie mogła wzbudzać sympatii do Polaków ze strony wschodnich sąsiadów, którzy uważali ziemię ukraińską za swoją, czyli prawosławną⁷.

Reasumując, stereotypy historyczne jako obrazy myślenia i odbioru otaczającego świata w stosunkach polsko-ukraińskich występowały zawsze. Obraz sąsiedniego państwa lub narodu, widziany przez różne zdarzenia i procesy historyczne, często przedstawiany był, i jest, jako zestaw pewnych poglądów, które nie zawsze odpowiadały stanowi rzeczywistości. Wzajemne – negatywne i pozytywne – postrzeganie polskiego i ukraińskiego społeczeństwa przechodziło rozwój odpowiedni do zakresu i intensywności kontaktów polsko-ukraińskich. W różnych okresach historii stereotypy powstawały, zmieniały się i stopniowo znikwały. Podobny proces odbywał się na początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia.

Szczęśliwy bieg historii sprawił, że Polska i Ukraina po upadku żelaznej kurtyny w Europie równocześnie odzyskały niepodległość państwową i wkroczyły na drogę budowania podstaw społeczeństwa demokratycznego, wzorując się na krajach zachodnich. Oba państwa zaczęły po nowemu patrzeć na wspólną historię, terażniejszość i przyszłość. Poprzez spory, dyskusje, próby wzajemnego zrozumienia wspólnej, niejednokrotnie tragicznej historii, zaczął rodzić się stopniowo dialog mający racjonalne podstawy, który rzutował na współpracę polityczną, gospodarczą, wojskową, kulturalną.

Wzajemne negatywne i pozytywne postrzeganie polskich i ukraińskich społeczeństw zmieniało się proporcjonalnie do natężenia naszych stosunków. Zasadniczą zmianą, jaka zaistniała po 1989 roku, było odpolitycznienie dziejopisarstwa. Historycy zaczęli badać problemy, które wcześniej ze względów ideologicznych nie były podnoszone. Odkryte zostały także archiwa skrywające – dotąd sekretnie – dokumenty dotyczące ważnych spraw dla obu narodów, w tym także archiwa Federacji Rosyjskiej. W ukraińskich naukach politycznych i historycznych pojawił się cały ciąg badań poświęconych różnym aspektom stosunków ukraińsko-polskich w okresie postkomunistycznym⁸.

Tworzenie nowoczesnego obrazu Ukrainy w polskiej prasie nastąpiło w 2004 roku. Po pomarańczowej rewolucji ukraiński stereotyp znacząco zmienił się z negatywnego (neutralnego) na pozytywny. Zmieniono polityczne stereotypy:

---

s. 185.

7 A. Портнов, *Почути Іншого*, „Критика” 69–70 (2003) nr 7–8, s. 5–9.

8 Por. K. Gawin, *Niezaleczone rany. Stosunki polsko-ukraińskie wczoraj i dziś*, [w:] *Konспект nr 2–3*, Kraków, 2006, s. 26; Горун Д., *Українсько-польські відносини (1991–1997 рр.)*, автореферат канд. дис., Державний національний університет ім. О. Мечнікова, Одеса, 1999, 17 с.; Зеленко Г., *Україна і Польща: моделі політичної модернізації*, автореферат канд. дис., Інститут політичних наук НАНУ, Київ, 2001, 20 с.

„sowietyzmu”, „ukraińskiej przestępczości” na „pomarańczową Ukrainę” i „pomarańczową opozycję”. Według myśli redaktora naczelnego „Gazety Wyborczej”, Adama Michnika, dobre stosunki między Polską i Ukrainą powinniśmy zachowywać i rozwijać bez względu na władzę, jaka rządzi Ukrainą. Kontynuując ten wątek, w odpowiedzi na pytanie Radio Swoboda o to, czy w całości zostały zburzone antyukraińskie stereotypy w Polsce, Michnik odpowiedział:

Stereotypy czasami żyją same w sobie. Byłoby nieprawdą powiedzieć, że w Polsce ich całkiem nie ma. Ale zmieniły się proporcje. Przedtem te stereotypy dominowały, teraz odeszły na margines⁹.

Pytanie jest aktualne – co nasi wschodni sąsiedzi sądzą o Polakach? Okazało się, że Ukraińcy są bardzo wylewni i chętnie opowiadają o swoich doświadczeniach z naszymi rodakami. W ich oczach jesteśmy narodem lepiej wychowanym, mądrym i dobrze gospodarzącym, od którego warto się uczyć, choć nie jest to proste, bo część Polaków, delikatnie mówiąc, nie darzy Ukraińców sympatią. Na nasz kraj patrzą zatem przez pryzmat tych samych stereotypów, które jeszcze do niedawna pokutowały w naszej wyobraźni względem Niemców czy Francuzów.

Jeszcze bardziej zmieniło się nastawienie sąsiadujących narodów do siebie nawzajem po inwazji Rosji, która nastąpiła 24 lutego 2022 roku. Od pierwszych dni wojny cała Polska włączyła się w pomoc Ukrainie i ludziom uciekającym z bombardowanych miast. Właśnie aktywny udział Polaków w losie Ukraińców zjednoczył ich niemal całkowicie. Świat to obserwuje i wyraża swój podziw. W tym miejscu warto przytoczyć słowa Jana Pawła II wypowiedziane podczas jego pielgrzymki do Lwowa 27 czerwca 2001 roku: „Dziękuję ci, Ukraino, która broniłaś Europy przed najeźdźcami w niezamordowanej i bohaterkiej walce!”. Wtedy nikt nie pomyślał, że te słowa okażą się prorocze.

W pierwszych miesiącach wojny ukraiński parlament przyjął ustawę o specjalnym statusie dla obywateli Polski. W ten sposób Kijów pragnie odwdziżyć się Polakom za pomoc i wsparcie, które Ukraińcy otrzymują każdego dnia w naszym kraju. A z tego wynika, że Polacy będą jedynymi obcokrajowcami, których status będzie zbliżony do statusu obywatela Ukrainy. Specustawa przewiduje dostęp do rynku pracy, ułatwienia w prowadzeniu działalności gospodarczej, a także dostęp do opieki medycznej i świadczeń społecznych.

Mówiąc o wzajemnych powiązaniach ekonomicznych polsko-ukraińskich w 2022 roku, można wymienić kilka najważniejszych: Nova Post mająca swe oddziały w Krakowie i Warszawie, sieć gastronomiczna Xytopok proponująca ekologiczną i zdrową żywność, firma meblowa Nowy Styl zatrudniająca obywateli

9 Wywiad z Adamem Michnikiem: www.radiosvoboda.org/content/article/950667.html (20.01.2023).

Ukrainy. W sierpniu 2022 roku zostało otwarte nowe przejście graniczne na południu Polski – Malhowice–Niżankowice. Nie można nie wspomnieć o takich połączeniach kolejowych, jak Lwów–Szczecin, Kijów–Wrocław, które kilka razy w tygodniu kursują i przewożą znaczącą liczbę pasażerów z Ukrainy Wschodniej do Polski. W ubiegłym roku została reaktywowana przedwojenna linia kolejowa Krościenko–Zagórz–Łupków. Nie można też pominąć zmian transportowych, takich jak drogi i autostrady. Mam na myśli trasę Via Carpatia łączącą miasto Kłajpeda na Litwie i Saloniki w Grecji. Ukraina również postanowiła dołączyć się do tej trasy. Spośród 16 zabytków sakralnych wpisanych na światową listę UNESCO można wymienić cerkwie województwa podkarpackiego oraz te z terenów ukraińskich po drugiej stronie granicy (np. cerkiew w Chotyńcu, cerkiew św. Jerzego w Drohobyczu).

Relacje naukowo-kulturowe także zaowocowały. Przyczynili się do tego polscy artyści. W całym kraju organizowane są charytatywne koncerty poparcia dla Ukraińców. Powstają jednodniowe festiwale, w czasie których odbywają się zbiórki pieniędzy, niezależni wydawcy dochody ze sprzedaży płyt przeznaczają na pomoc ofiarom wojny, a Filharmonia Narodowa organizuje bezpłatne koncerty dla uchodźców i koncerty z biletami-cegiełkami na pomoc Narodowej Orkiestrze Symfonicznej Ukrainy oraz Narodowemu Chórowi Ukrainy „Dumka” i wielu innych. Ludzie kultury zaczęli się błyskawicznie i oddolnie organizować. Po rosyjskiej agresji na Facebooku zawiązała się inicjatywa „Aukcje sztuki dla Ukrainy”, do której w ciągu niecałych dwóch tygodni przyłączyło się ponad 20 tys. polskich artystów wizualnych gotowych wystawiać swoje prace, a zysk z licytacji przeznaczony jest na wsparcie Ukrainy. Znani ukraińscy wykonawcy przyjeżdżają do Polski z programem koncertowym, np. zespół Okean Elzy i Swiatosław Wakarczuk 15 sierpnia 2022 roku gościli we Wrocławiu: w Hali Stulecia odbył się koncert, z którego zyski zostały przekazane walczącej armii ukraińskiej na Wschodzie. I takich przykładów jest wiele.

Te wszystkie wspólne działania świadczą o tym, że więcej łączy Polaków i Ukraińców, niżeli ich dzieli. Rok 2022 stał się w pewnym sensie weryfikatorem prawdziwości i szczerości relacji dwóch sąsiadujących narodów, eksplikując przy tym chrześcijańską postawę, o wizerunek której dbał i o którą walczył Jan Paweł II.

Abstract

Poland and Ukraine 2022

The article deals with the issues of Polish-Ukrainian relations. The author relies on the historical aspects of difficult neighborly relations, as well as religious, social, political and cultural ones. Particular emphasis has been placed on the shift in relations between Poles and Ukrainians following Russia's attack on Ukraine on February 24, 2022. From the very beginning of the war, the hostile stereotype of the Pole and the Ukrainian was transformed. The fate of refugees, help of various kinds, new projects brought both peoples together, emphasizing their Christian roots, about which John Paul II spoke and prayed so much.

Keywords: stereotype, economic, industrial, educational and cultural relations

L. Korenowska, *Polska a Ukraina w 2022 roku*, [w:] *W poszukiwaniu źródeł. Jan Paweł II o Ukrainie w Europie i inne studia*, red. Z. Zarębianka, Kraków 2023, s. 67–72 (Dni Jana Pawła II), <https://doi.org/10.15633/9788374389174.08>.